

गीत जुने, सूर नवे

ना. सी. फडके

रिया पब्लिकेशन्स, कोल्हापूर

प्रमुख वितरक

अजब डिस्ट्रिब्युटर्स

६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,

शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.

ajabpublications@gmail.com

गीत जुने, सूर नवे : ना. सी. फडके

© सुरक्षित

प्रकाशक

रिया पब्लिकेशन्स
६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.
riyapublications@gmail.com

प्रमुख वितरक

अजब डिस्ट्रीब्युटर्स
६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.
ajabpublications@gmail.com

अक्षरजुळणी

रावजी देसाई

मुखपृष्ठ

चित्रमित्र पब्लिसिटी, कोल्हापूर.

मुद्रक

जयंत प्रिंटर

आवृत्ती

२२ ऑक्टोबर, २०१३

किंमत

₹ २१०/-

गीत जुने, सूर नवे

पिपाणी वाजल्यासारखा बाहेरच्या बाजूला आवाज झाला तेव्हा यदुकाकानी ओळखलं की आपली लेक अहिल्या सायकलवरून आली असली पाहिजे...

संबंद बेळगावात पिपाणीसारखा आवाज देणारा छोटासा हॉर्न फक्त अहिल्येच्याच सायकलला होता. साऱ्या शहरात तिची सायकल पिपाणीच्या त्या वैशिष्ट्यासाठी प्रसिद्ध होती... प्रत्येक गोष्टीत मुलुखावेगळं काही तरी करण्याची हौस आणि धिटाई अहिल्येच्या स्वभावात होती. बाईमाणूस आपल्या सायकलला असा हॉर्न लावील ही गोष्ट सहसा शक्य नव्हती. परंतु अहिल्येनं ती केली होती...; 'लेडीज सायकलला असला हॉर्न शोभत नाही' असं यदुकाकानी तिला हळूच म्हटलं होतं आणि आपली नाखुषी व्यक्त केली होती. 'लोक हसतील तुला' असंही ते तिला म्हणाले होते; परंतु 'चार दिवस हसतील आणि मग गप्प बसतील' असं उत्तर देऊन अहिल्येनं आपला बेत अमलात आणला होता. मग यदुकाकानी तो विषय सोडून दिला होता... अहिल्या लहानाची मोठी होऊ लागली होती तेव्हापासूनच जगावेगळं काही तरी करण्याची तिची प्रवृत्ति यदुकाकांच्या परिचयाची झाली होती...

ब्राह्मणांच्या मुली हॉकीचा खेळ सहसा खेळत नसत. केवळ या कारणानं बेळगावच्या शाळेत असल्यापासून अहिल्येनं त्या खेळात लक्ष घातलं होतं, इतकंच नव्हे तर त्यात नैपुण्य संपादिलं होतं. चांगल्या चांगल्या अटीतटीच्या सामन्यात तिचं भाग घेतला होता आणि 'सेंटर फॉर्वर्ड'च्या जागेवर पटाईतपणानं खेळणारी आणि प्रतिपक्षावर कौशल्यानं 'गोल' चढवणारी म्हणून शाळेत प्रख्यात झाली होती... पुढे

शालेय शिक्षणक्रम संपल्यानंतर 'बेळगावच्या साऱ्याच मुली लिंगराज मध्ये जातात, मी पुण्याच्या कॉलेजमध्ये जाणार' असा आपला बेत तिनं यदुकाकाना सांगितला होता. तिच्या कोणत्याही बेताला यदुकाका सहसा मोडता घालीत नसत. पुण्याच्या कॉलेजच्या वसतिगृहात तिला ठेवण्याची व्यवस्था त्यानी केली होती. कॉलेजच्या चार वर्षांत अहिल्येनं हॉकीच्या खेळात तर मोठं नाव केलं होतंच, परंतु शिवाय खेळांच्या स्पर्धांत, नाट्यप्रयोगात, वक्तृत्वाच्या चढाओढीत ती नेहमी आघाडीवर राहिली होती. तिची काव्यात्म वृत्ती, रसिकता, कलानैपुण्य, क्रीडापाटव, इत्यादी तिच्या अंगचे गुण बघून यदुकाकाना तिच्याविषयी विलक्षण अभिमान साहजिक वाटत अस; परंतु 'अतिप्रेम पापशंकी' या न्यायानं मनातल्या मनात त्याना तिच्याविषयी चिंताही वाटत असे. अल्पसंतुष्टता अहिल्येला कशी ती माहीत नव्हती. जे कुणी कधी केलं नाही ते करण्याची तिची नेहमी धडपड असे. ती फार महत्त्वाकांक्षी होती. महत्त्वाकांक्षी माणसं नको ते करायला जातात आणि स्वतःला दुखापत करून घेतात, याची अनेक उदाहरणं यदुकाकानी बघितली होती. त्यांच्या मनात वरचेवर येई, माझी ही गुणी मुलगी ठेवाळणार तर नाही, पडणार तर नाही, दुःख तर तिच्या वाट्याला येणार नाही ? 'जरा जपून, जरा जपून ! बेतानं !' असा मंत्र ते तिच्याजवळ नित्य उच्चारित असत. 'माझी काळजी करू नका काका' असं अहिल्या त्याना दरवेळेस म्हणत असे. तिचा तो उद्गार ऐकून ते हसत असत; परंतु तिच्याविषयी त्याना वाटणारी चिंता कमी होत नसे...

अहिल्या प्रेमात पडली होती आणि त्याबद्दल तिनं यदुकाकाना पहिलं पत्र लिहिलं होतं ते वाचून साऱ्याच बापांच्या मनात येतं ते त्यांच्या मनात आलं होतं. 'हिचं प्रेम बसलं आहे असं ही म्हणते. कुणा भलत्या पुरुषाच्या प्रेमात तर ही सापडली नसेल?' ... परंतु पुढे तिच्याकडून त्याना कळलं होतं की मोहनराव राजहंस नावाचे एक्झिक्युटिव्ह इंजिनिअर होते, त्यांचा मुलगा मिलिंद इंजिनिअर होऊन सरकारी नोकरीत प्रविष्ट झाला होता, त्याच्याशी तिचं प्रेम जुळलं होतं. माणसं चांगली होती. यदुकाकाना भेटण्यासाठी मिलिंद मुद्दाम बेळगावास येऊन गेला होता. अहिल्येची निवड यदुकाकाना पसंत पडली होती, ते निश्चित झाले होते. मात्र त्यानी मोहनरावाना कळविलं होतं की 'मिलिंद आणि अहिल्या एकत्र हिंडतात फिरतात. एकमेकांच्या सहवासात रहातात. तेव्हा वाड्निश्चय लवकर झालेला बरा' ... मोहनरावाना ही

सूचना पटली होती. ऑक्टोबर महिन्याच्या सुटीत अहिल्या घरी आली होती... येत्या रविवारी मिलिंद आणि त्याचे आईवडील बेळगावास येणार होते. रविवारी संध्याकाळी साखरपुड्याचा समारंभ थाटात होणार होता...

आज शुक्रवार होता... आपल्या मालकीच्या 'गराज'च्या छोट्याशा कचेरीत यदुकाका बेळवी या घटकेला बसले होते ते साखरपुड्याच्या समारंभाची आमंत्रण कुणाला गेली, कुणाला घायची राहिली याची यादी तपासून बघतच!... 'माझी कन्या अहिल्या आणि पुण्याचे एक्झिक्युटिव्ह इंजिनिअर श्री मोहनराव राजहंस यांचे चिरंजीव श्री मिलिंद यांच्या विवाहाचा वाड्निश्चय समारंभ येत्या रविवारी संध्याकाळी...' अशा मजकुराच्या छापील निमंत्रण पत्रिका त्यांच्या टेबलावर होत्या, आणि डाव्या हाताशी पडलेल्या यादीतील एखाद्या नावावर पत्रिका धाडायची राहिली असं लक्षात येताच लिफाफ्यावर पत्ता लिहून पत्रिका त्यात घालण्याच्या उद्योगात ते गुंतले होते. छोट्या हॉर्नच्या पिपाणीसारखा आवाज कानी पडताच ते स्वतःशी म्हणाले, 'अहिल्या आली वाटतं !'

लिंगराज कॉलेजकडून दक्षिणेकडे येणारा रस्ता ज्या कोपऱ्यावर गावातून कॅम्पात जाणाऱ्या रस्त्याला मिळतो, त्या कोपऱ्यावर यदुनाथ बेळवींचं 'गराज' आणि पेट्रोल पंप होता... १९३८ च्या सुमारास बेळगावात मोटार दुरुस्तीचे दोनच कारखाने होते. चार्लस डीसूझा यांचा कारखाना कॅम्पमध्ये होता. मुलकी आणि लष्करी गोरे अधिकारी आणि कॅम्पातील सधन लोक यांचा डीसूझाच्या कारखान्याला आश्रय होता. गावातील मोटारवाले आणि मालवाहतलक करणारे लोक आपल्या गाड्यांची दुरुस्ती यदुकाका बेळवींच्या कारखान्यात करून घेत असत. यदुकाकांचं 'गराज' उत्तम चाललं होतं. गराजच्या जोडीला यदुकाकानी पेट्रोल पंप ठेवला होता, तो तर खूपच किफायतशीर होता. यदुकाकांची गणना मध्यमवर्गीय सधन लोकात होत होती. अत्यंत सचोटीनं आणि वक्तशीर काम करणारा मोटार दुरुस्तीचा कारखानदार म्हणून यदुकाकानी मोठा लौकिक मिळविला होता. त्यांच्या ओळखी पाळखी आणि स्नेहसंबंध सतत वाढत गेले होते... आता रविवारी संध्याकाळी त्यांच्या घरी होणाऱ्या साखरपुड्यासाठी फारशी माणसं बोलवावयाची नाहीत, छोटासाच समारंभ करावयाचा असं त्यांनी ठरविलं होतं, तरीसुद्धा शे दीडशे निमंत्रण पत्रिका रवाना झाल्या होत्या. यादीपैकी चुकून कोणी राहू नये म्हणून यादीवर यदुकाका अखेरची नजर टाकीत होते. एखादं

नाव राहिल्याचं लक्षात आलं की निमंत्रण पत्रिकांच्या चवडीतील एक काढून लिफाफ्यात घालीत होते...

तितक्यात बाहेरून पिपाणीचा आवाज त्यांच्या कानी पडला... ते मनाशी म्हणाले, 'अहिल्या आली वाटतं !'

त्याना माहीत होतं की साडे चार वाजता अहिल्येची हॉकीची मॅच होती. गेल्या आठ दिवस स्टेशनसमोरच्या मैदानावर हॉकीची एक टूर्नामेंट चाललेली होती. आज संध्याकाळी शेवटचा चुरशीचा सामना होता. बायकांच्या हॉकी टूर्नामेंटमध्ये 'रॅबलर्स' आणि 'नार्ईटिंगेल्स' असे दोन संघ अंतिम फेरीपर्यंत आले होते. अहिल्या 'रॅबलर्स' संघातून खेळणार होती...

सायकल टेकून ठेवल्याचा आवाज यदुकाकानी ऐकला आणि दुसऱ्याच क्षणी अहिल्या कचेरीच्या दारात उभी राहिलेली त्याना दिसली. "मॅचसाठी निघाले काका. तुमचे आशीर्वाद मागण्यासाठी आले !"

"विश यू दि बेस्ट ऑफ लक !" असं हसून म्हणताना यदुकाकानी अहिल्येकडे निरखून बघितलं... बगळ्याच्या अंगासारखा पांढराशुभ्र, चुणीदार लांडा स्कर्ट, अंगात लांड्या बाह्यांचा शर्ट, पायात सफेत मऊ सॉक्स आणि सपाट तळाचे पांढरे टेनिस शूज, दोन्ही हातातल्या बांगड्या काढून ठेवलेल्या, खूप विंचरलेल्या केसांचा घट्ट आंबाडा मानेवर बसविलेला- अशा वेषातल्या आपल्या लाडक्या लेकीकडे बघून अभिमानानं आणि धन्यतेनं यदुकाकांचा ऊर भरून आला. आणि नित्याप्रमाणे त्यांच्या मनात आलं, माझ्या या गुणी मुलीला एखादं दुःख तर गाठणार नाही ना ? त्यांच्या तोंडून शब्द गेले, "अहिल्ये, माझी दृष्ट लागेल ग तुला."

"काका तुमच्या प्रेमाची नजर कशी लागेल मला ? उलट कुणाची लागणार असली तर तिचं निवारण होईल तुमच्या आशीर्वादानं" असं म्हणून अहिल्या हसली आणि तिनं हातातली हॉकीची स्टिक उगीचंच चाळविल्यासारखी केली.

इतक्यात यदुकाकांच्या लक्षात आलं की अहिल्या एकटी आलेली नव्हती. तिची मैत्रीण स्टेफी तिच्याबरोबर होती. तिनंही खेळण्याच्या वेळचा जामानिमा केला होता. मात्र तिनं केसाचा आंबाडा घातला नव्हता. लांड्या काळ्याभोर केसांची झुलपं तिच्या मानेवर आणि दोन्ही खांद्यावर रुळत होती, ती तिला फार शोभत होती, ही गोष्ट यदुकाकाना मान्य करणं भाग होतं. ते मान्य करताना त्याना आठवण झाली

की स्टेफीसारखे केस कापून घेण्याची इच्छा एकदा अहिल्येनं बोलून दाखविली होती. ब्राह्मणांच्या मुली लांड्या केसांची फॅशन करीत नाहीत असं सांगण्याचं यदुकाकांच्या मनात आलं होतं; परंतु ते तिला म्हणाले होते, "मिलिंदना आवडणार असेल तर घे 'बॉब कट' करून. आता तुला काय शोभतं काय शोभत नाही ते पहाणं त्यांचं काम आहे. विचार त्याना"... परंतु पुढे केसांचा बॉबकट करून घेण्याची कल्पना तिनं सोडून दिल्याचं त्यांच्या लक्षात आलं होतं. बहुधा मिलिंदानं त्या कल्पनेला विरोध केला असावा. 'लांड्या केसांची बायको मिलिंदाना आवडत नाही ना' अशी अहिल्येची चेष्टा करावीशी त्याना वाटली होती; परंतु त्यानी ती केली नव्हती...

त्यानी अहिल्येला विचारलं, "स्टेफी आहे होय तुझ्याबरोबर?"

बेळगावच्या कॅम्पात सर्वांत मोठी आणि लोकप्रिय 'बेकरी' आल्बर्ट सालढाणा यांच्या मालकीची होती. त्यांचं सालढाणा आडनाव मागं पडलं होतं. बेळगावातले सारे लोक त्याना 'बेकर' म्हणत, आणि त्यांच्या मुलीला स्टेफी बेकर म्हणून ओळखीत असत. अहिल्या आणि स्टेफी दोघी 'रॅबलर्स' हॉकी संघातून घेळत असत. मुख्यतः या कारणानंच दोघींची गाढ मैत्री होती. अहिल्या 'सेंटर फॉर्वर्ड'च्या जागेवर खेळत असे. स्टेफी उजव्या बगलेच्या टोकावर खेळत असे. दोघींचं सहकार्य मोठं सफाईदार आणि प्रेक्षणीय होत असे. प्रतिपक्षाच्या खेळाडूंना कौशल्यानं चुकवीत स्टेफीनं चेंडू न्यावा, प्रतिपक्षाचा 'गोल' जवळ आला की तिनं चेंडू अहिल्येकडे टोलवावा, आणि अहिल्येनं गोळीबंद टोला मारून 'गोल' करावा. दोघींच्या त्या चतुर मिलाफापुढे प्रतिस्पर्धी संघांचं काही चालू नये... खेळातल्या या सहकार्यामुळे अहिल्या आणि स्टेफी दोघीत विशेष प्रेम वाढलेलं होतं...

यदुकाकानी विचारलं, "काय स्टेफी, आजचा सामना जिंकणार ना ?"

हातातल्या हॉकी स्टिकची चाळवाचाळव करीत स्टेफी म्हणाली, "काका, तुमचे आशीर्वाद असल्यावर आम्ही सोडतोय होय सामना जिंकल्यावाचून?"

"जिका ! जिंका !" यदुकाका हसून म्हणाले, "जा, पळा, !"

अहिल्या म्हणाली, "त्यातली एक निमंत्रणपत्रिका द्या काका. मॅच संपल्यावर ठळकवाडीतल्या लीला बेवूरकडे जाणार आहे मी. तिला आमंत्रण द्यायचं राहिलं आहे."

“एकच का, चार पत्रिका असू देत तुझ्याजवळ. मैत्रिणीपैकी कुणाला आमंत्रण द्यायचं राहिलं असं व्हायला नको.” असं म्हणून यदुकाकानी चार निमंत्रणपत्रिका अहिल्येपुढे धरल्या.

त्या तिनं घेतल्या. ती वळली. ‘कम ऑन स्टेफी’ असं ती स्टेफीला म्हणाली... दोघी सायकलवर चढल्या. वाटेला लागल्या. अहिल्येच्या हॉर्नचा पिपाणीसारखा आवाज दोन तीन वेळा यदुकाकांच्या कानांवर आला...

जोडीनं सायकली मारताना स्टेफीनं अहिल्येच्या खांद्यावर हात टाकला आणि म्हटलं, “आता लवकरच तुझं लग्न होणार ग ! आम्हाला सोडून सासरी जाणार तू. मग कसली तुला आमची आठवण रहाते?”...

अहिल्येनं तिच्या खांद्यावर उलट हात टाकला आणि ती म्हणाली, “खुळी तर नव्हेस ! लग्न होऊन मी सासरी गेले म्हणून तुझ्यासारख्या जिवाभावाच्या मैत्रिणीला विसरेन होय?”

“तुझ्या साखरपुड्याचा समारंभ थाटात होणारसं दिसतं. आम्ही अँग्लोइंडियन लोकानी गोऱ्या साहेबांचे रीतिरिवाज उचलले आहेत. माझा नवरा मी निवडीन तेव्हा तो फक्त ‘एंगेजमेंट रिंग’ माझ्या बोट्यात घालील ! समारंभ नाही, पान-सुपारी नाही, मिठाई नाही, काही नाही! तुम्हा हिंदूंच्या काही चालीरीती मला फार आवडतात. वाडनिश्चय करून घेण्यापुरतं तरी हिंदू व्हावसं मला फार वाटतं.”

“मग हो की हिंदू ! आमच्या काकांचे एक स्नेही आहेत पित्रेशास्त्री म्हणून. ख्रिश्चन माणसांना हिंदू करून घेण्याचा उद्योगच करीत असतात ते. त्यांना सांगू का आमच्या स्टेफीला हिंदू व्हायचंय म्हणून? ते तुझं धर्मांतर विधीपूर्वक करतील आणि सुंदरपैकी नाव ठेवतील तुझं.”

काही उत्तर न देता स्टेफी बेकर फक्त हसली. जणू तिला म्हणायचं होतं, ‘अग केवळ गंगत म्हणून बोलले, खरोखरीच धर्मांतर कसली करते मी?’... मग तिनं विचारलं, “येत्या रविवारी आम्हाला बघायला मिळणार काय तुझा भावी पती? तुला शोभेसा सुंदर असेलच!...

“इतका सुंदर आहे तो की त्याला बघितल्यावर मीच त्याला शोभत नाही असं तू म्हणशील.”...

“स्वभावानं चांगला आहे?...”

“फार चांगला आहे! सदा हसतमुख, बोलण्यात चतुर, हुशार, प्रेमळ ! आणि मुख्य म्हणजे माझ्या साऱ्या हौशी पुरविणारा ! मी हॉकी उत्तम खेळते याचा केवढा अभिमान आहे त्याला. तोही हॉकी उत्तम खेळतो. गंगत अशी की विद्यापीठाच्या संघातून ‘सेंटर फॉर्बर्ड’च्या जागेवरच खेळतो तो. आता त्यानं नोकरी धरली आहे. विद्यापीठाच्या संघातून खेळणार नाही तो यापुढे; परंतु जिमखान्याच्या संघातून तो खेळत राहीलच. त्याची माझी पहिली ओळख झाली हॉकीच्या निमित्तानंच!”

“होय?”

स्टेफीच्या त्या उद्गारात उघडच असा अर्थ होता की पहिल्या त्या ओळखीच्या प्रसंगाचं वर्णन अहिल्येनं करावं; परंतु अहिल्येनं बोलणं बंद केलं. त्या प्रसंगाची आठवण आपल्याच मनाशी काढून त्या आठवणीचा आनंद घ्यावा असं तिला वाटलं... ती स्टेफीबरोबर सायकलवरून चालली होती मैदानाच्या दिशेनं; परंतु ती मनानं एकदम चार सहा महिने मागे गेली होती. ज्या दिवशी मिलिंद राजहंस तिच्याशी प्रथम बोलला होता, तो दिवस ती कल्पनाचक्षूंनी पुन्हा बघत होती...

कॉलेजच्या संघानं सामना जिंकला होता. तिनं स्वतः तीन ‘गोल’ मारले होते. सारं मैदान आनंदाच्या आरोळ्यांनी भरून गेलं होतं. जो तो मागून पुढून कुठून तरी येऊन तिचा हात धरून घुसळीत होता, शाबासकी देत होता. लोकांचा गराडा तिच्या भोवती पडला होता... तितक्यात मिलिंद राजहंस तिच्यापुढे येऊन उभा राहिला होता आणि म्हणाला होता, “फार फार सुंदर झाला तुमचा खेळ. काँग्रॅच्युलेशन्स!”... त्यानं तिचा हात हाती घेतला होता. धसमुसळेपणानं नव्हे, तर दृढपणानं परंतु नाजुक रीतीनं धरला होता. तिनं तो त्याच्या हाती बराच वेळ राहू दिला होता...

ती म्हणाली होती, “तुम्ही काय माझ्या खेळाची तारीफ करायची ? तुमचा अप्रतिम खेळ कितीक सामन्यात मी बघितलेला आहे. तुम्ही माझे ‘हिरो’ आहात. तुमच्या खेळापुढे माझा कसला खेळ? तुमची शाबासकी मला मिळाली, याची धन्यता वाटते मला.”...

“बरं बरं” असं म्हणताना तिचा हात मृदुपणानं दाबून तो पुन्हा हसला होता...

ती म्हणाली होती, “माझ्या खेळाचं मला बरं वाटावं म्हणून का होईना कौतुक करता आहातच तुम्ही, तर त्याचा फायदा घेऊन एक विनंती करू का? माझ्या खेळात काही दोष असतील आणि ते तुमच्या लक्षात खचित आले असतील. ते